

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNİN ÖNEMLİ BİR ESERİ: GÜLŞEN-İ HAYAT*

AN IMPORTANT WORK OF OLD ANATOLIAN TURKISH: GÜLŞEN-İ HAYAT

Gökhan ÖLKER**

Öz

Gülşen-i Hayât'ın elimizde iki nüshası vardır. İkisi de Konya Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Çalışmamızda esas aldığımız nüsha 13652 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Nüshada eserin tam adı "Gülşen-i Hayât ve Merhem-i Memât" olarak geçmektedir. Bu ad eserin ilk sayfasında, besmelenin hemen üzerine kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin ikinci nüshasında ise "Haza Kitâbu Tuhfeti'l-Ebrâr" başlığı vardır. Bu ad da besmelenin hemen üzerinde kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu nüsha da 12752 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

Gülşen-i Hayât bir mevize, nasihat ve vaaz kitabıdır. Hedef kitlesi halk olduğu için anlatımda samimi ve sade ifadeler hâkimdir. Eserde söylenilen sözlerin etkisini artırabilmek için ayetlerden, hadislerden örnekler verilmiş, birçoğu günümüzde halk arasında anlatılan hikâyeler ve kıssalar olup metnin geneline serpiştirilmiş durumdadır.

Biz bu çalışmamızda Gülşen-i Hayat'ın konusu, yazarı, tarihi, nüshaları, fiziksel özellikleri, imlası ve dili hakkında bilgi vereceğiz.

•

Anahtar Kelimeler

Tuhfetü'l-Ebrar, Gülşen-i Hayat, Eski Anadolu Türkçesi, Âşık Yunus.

•

* Bu makale 18-21 Ekim 2017 tarihinde Alanya'da düzenlenen II. INES Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresinde sözlü sunulan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğt., golker@gmail.com

Abstract

There are two copies of *Gülşen-i Hayât*. Both are registered in Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu City Museum and Library. The first copy is our work based on it and is registered with the 13652 archive number. In the copy, the full name of the work is "*Gülşen-i Hayât ve Merhem-i Memât*". This name is written in red ink on the first page of the work, just above the bezel. The second copy of the work is titled "*Haza Kitâbu Tuhfeti'l-Ebrâr*". This name is written in red ink just above the feeder. The work is registered with the archive number 12752.

Gülşen-i Hayat is a book of sermon, advice and preaching. Because the intended population is the people, the expression is sincere and simple. In order to increase the influence of the mentioned words, examples are given from the Ayah, hadiths, and many of them are interspersed with the texts which are told among the people even today.

In this work, we will give information about the subject, writing, history, copies, physical features, marking and language of *Gülşen-i Hayat*

•

Keywords

Tuhfetü'l-Ebrar, Gülşen-i Hayat, Old Anatolian Turkish, Âşık Yunus.

1. Giriş

Anadolu'da Oğuz ağzına dayalı yazı dilinin oluşmasındaki ilk devre Eski Anadolu Türkçesi - Eski Oğuz Türkçesi - olarak anılır. Bu dönem kabul gören anlayışla 13. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasını kapsayan yaklaşık üç asırlık bir süredir. 15. yüzyıldan sonra yerini Osmanlı Türkçesine bırakmıştır. Eski Oğuz Türkçesi siyasi olarak Anadolu Selçukluları dönemini, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemleriyle Osmanlı imparatorluğunun ilk dönemini içine alır (Ercilasun 2009: 438).

Eski Anadolu Türkçesi bilhassa Türkçe bakımından kendisinden sonraki iki devreden çok farklıdır. Bu devreye Batı Türkçesinin bir oluş, bir kuruluş devresi olarak bakmak yerinde olur. Batı Türkçesini Eski Türkçeye bağlayan birçok bağlar bu devrede kendisini iyice hissettirmektedir. Bu devreden sonraki Türkçede gördüğümüz birçok yeni şekil de bu devrede Eski Türkçedeki şekillerin izlerini taşımaktadır. Eski Anadolu Türkçesi bir taraftan böylece Eski Türkçenin izlerini taşıırken diğer taraftan köklerde ve eklerde bazı ses ve şekil ayrılıkları göstermek suretiyle Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinden biraz farklı bir durum arz eder (Ergin 1997: 17).

Eski Anadolu Türkçesinin eserlerini yayımlamak, onları gün ışığına çıkararak Türk dilinin ve Türk dili araştırmacılarının hizmetine sunmak, önemli çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Biz de bu çalışmamızda dönem için önemli olduğunu düşündüğümüz Gülşen-i Hayat adlı eser üzerinde duracağız.

2. Gülşen-i Hayat

2.1. Konusu

Gülşen-i Hayat bir mevize, vaaz ve nasihat kitabıdır. Eserde hayatın nasıl gül bahçesine çevrileceği, kaçınılmaz olan ölüme, ebedî hayata hazırlanarak nasıl çare bulunacağı anlatılmaktadır. Eser, dünya sevgisinin kötülüğü, bu sevginin tezahürleri olan hırs, tamah gibi duyguların fenalığı, ahiret sevgisinin önemi, ahirete hazırlık, dünyadan uzaklaşma, kibir, yalan, zina gibi günahlar ile cennetin nimetleri, cehennemin azapları, tevazu, kadınlara iyi davranılması gibi dinî ve ahlaki konularda okuyucuya nasihatlerde bulunmaktadır. Bu nasihatler esnasında tasavvuf edebiyatında bir gelenek olan anlatının içine hikâyeler serpiştirme usulü aynen eserde de kendini göstermektedir. Söylenilen sözlerin etkisini artırabilmek için ayetlerden, hadislerden iktibaslar yapılmış, birçoğu günümüzde dahi halk arasında anlatılan hikâye ve kıssalardan örnekler verilmiştir.

2.2. Yazarı ve yazılış tarihi

Eser sondan eksik olduğu için herhangi bir temmet kaydı ya da bir müellif veya müstensih adı tespit edilmemiştir. Eserin içerisinde de bu hususta herhangi bir kayıt yoktur. Kütüphane kaydında müellifin Yunus B. Ubeyd olabileceği kaydedilmişse de bu pek mümkün görünmemektedir. Eserde sadece bir kez geçen (115b/8) bu isim Kûfe'de doğup Basra'da ölen ve miladi 8. yüzyılda yaşayan bir velidir. Ne eserin dili, ne de eser içerisinde geçen ve günümüzde ne zaman yaşadığını bildiğimiz şahıslar¹ ile yine yazılış tarihini bildiğimiz eser

¹ Bâyezid-i Bistâmî 9. yüzyıl; Yahya bin Muâz 9. yüzyıl; Kadı Beydavi 14. yüzyıl vb.

içerisinde geçen bazı eser ve tefsirler² müellifinin Yunus B. Ubeyd olmadığını kesinlikle ortaya koymaktadır. Eser tercüme olsa dahi eserin Yunus b. Ubeyd'e ait olma ihtimali yukarıdaki sebeplerden dolayı mümkün görünmemektedir.

Söz konusu yazmanın ilk sayfasında eserin adının altında "Yunus Emre" kaydı vardır. Yine esere giriş yapmadan önceki boş sayfada da sonradan eklenme ihtimali olan bazı kayıtlarda da "Âşık Emrem", "Kitab-ı Yunus Emre" "Kitab-ı Gülşen", "Yunus Emre" gibi notlar göze çarpmaktadır.

Yunus Emre üzerine en geniş çalışmayı yapan Mustafa Tatcı, bu çalışmalarını Yunus Emre Divanı adıyla 4 cilt olarak yayımlar. Çalışmalarının dördüncü cildini Âşık Yunus Emre'ye ayırmıştır. Üç Yunus'tan bahseden Tatcı, bunların Büyük Yunus, Âşık Yunus ve Derviş Yunus olduğunu söyler. Kendinden önce yapılan araştırmaları da göz önüne alan Tatcı, Âşık Yunus'un H. 843 (M. 1439) yılında vefat ettiğini ve Bursa'da medfun olduğunu bildirmektedir. Bu 15. yüzyıl Yunus'unun önceki Yunus Emre'nin takipçisi olduğunu söylemekte. ayrıca ölümüne "Gülşen-i Tevhid" veya "Âşık Yunus Emre" sözleriyle tarih düşürüldüğünü belirtmektedir (Tatcı 1997: 9-21). Buradaki "gülşen" ifadesi dikkat çekicidir. Biz tüm bu bilgiler ışığında elimizdeki eserin Âşık Yunus Emre'ye ait olabileceğini düşünmekteyiz.

Esere giriş yapmadan önceki, Âşık Yunus Emre kaydının düşüldüğü sayfada, biraz silinmiş olsa da, H. 821 rakamı vardır. Bu da M. 1418 yılına karşılık gelmektedir. Ayrıca eserin dil özellikleri ve imlası tam da 15. yüzyılın ilk yarısını işaret etmektedir. Daha önce yaptığımız bir çalışmada tarihi belli olmayan Eski Anadolu Türkçesi eserlerinin tarihlendirilmesinde "et-/it- ve kıl-" fiillerinin sıklık analizinin yol göstericiliği bilimsel bir metot ile ortaya konulmuştu (Ölker 2015)³. Gülşen-i Hayat üzerinde bu iki fiilin sıklık analizi yapıldığında *et-/it-* fiilinin kullanım sıklığı, *kıl-* fiilinin kullanım sıklığının yaklaşık iki katıdır (688'e 325). Bu sonuç da Gülşen-i Hayat'ın 15. yüzyılın ilk yarısı eserlerinden olduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıda izah ettiğimiz Âşık Yunus'un yaşadığı tarih ile Gülşen-i Hayat üzerinde yapmış olduğumuz kelime analizinde çıkan sonuçlar eserin 15. yy. ilk yarısı eserlerinden olduğu fikri ile örtüşür mahiyettedir.

Eserin imla özellikleri ve dil hususiyetleri de onun Eski Anadolu Türkçesine ait olduğunu göstermektedir. Tarama Sözlüğünde tanıklanmayan kelimeler, eskicil kullanımlar, Eski Anadolu Türkçesini yansıtan şekil ekleri vb. birçok özellik eserin tarihi hakkında bize bilgiler sunmaktadır. Bunlara ilaveten eserin iddia edilen tarihe ait olduğunu gösterir bir imla özelliği de harflerin altına müstakil şekillerini yazma geleneğidir. Kutadgu Bilig ve özellikle Atabetü'l-Hakayık'ta gördüğümüz bu gelenek, Arap alfabesindeki harflerin diğer harflerle birleştikten sonra, okunamama ihtimalini ortadan kaldırmak için, bazı harflerin altına o harfin müstakil şeklinin yazılmasıdır. Bu bilhassa Arap alfabesinin Türk dili için henüz işleklik kazanmadığı dönemlerde geçerli bir uygulamadır. Sonraki dönemlerde çok da tercih edilmemiştir. Eserde böyle bir uygulamanın olması, eserin bu eski geleneğin devam ettirdiğini gösterdiği gibi tarihi hakkında da bize veriler sunar.

² Kitāb-ı Şayma' ve Minhācū'l 'Ābidin: Gazali'nin eserleri; Tefsir-i Kebir: İmam Fahreddin-i Râzî (1149-1209 M.) tarafından hazırlanmış tefsir vb.

³ Bu çalışmada ilk yazılı kaynaklarımızdan başlayarak özellikle 16. yüzyıla kadar olan önemli eserler taranarak *et-/it-* ve *kıl-* fiillerinin tarihi süreç içerisinde kullanım sıklıkları tespit edilerek, Türk dilinin dönemleri ve yüzyılları ayrı ayrı ele alınmış ve her dönem için değerlendirmeler yapılmıştır. 13, 14, 15 ve 16. yüzyıllar ve sonrası için *et-/it-* ve *kıl-* fiillerinin sıklık analizlerini ortaya koyan grafikler ayrı ayrı gösterilmiştir.

2.3. Nüshaları

Gülşen-i Hayât'ın tespit ettiğimiz iki nüshası vardır. Bunların ikisi de Konya Büyükşehir Belediyesi Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi yazma eserler bölümündedir.

Birinci nüsha çalışmamızda esas aldığımız nüsha olup burada eserin tam adı “Gülşen-i Hayât ve Merhem-i Memât”tır. Bu ad eserin ilk sayfasında, besmelenin üzerine kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser 13652 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Bu nüsha karton kapak içerisinde 285 varaktan oluşmaktadır. Sonu eksiktir. Bununla birlikte 8b-9a ve 117b-118a sayfaları arasında çoban kelime takip edilememektedir, bu yüzden de birer sayfa eksiktir. Konu bütünlüğü göz önüne alındığında bu aradaki eksikliklerin birer sayfadan fazla olmadığı söylenebilir.

Gülşen-i Hayât'ın her sayfasında 11 satır vardır. Temiz bir nesih hatla harekeli olarak kaleme alınmış olan eserin ilk sayfasında çok az bir yırtılma vardır. Yine 16. varığın alt kısımlarında da çok az yırtılma vardır. Bunların dışında metinde okunmayan herhangi bir yer yoktur. Ayetler, hadisler ve dualar ile Tanrı'nın isimlerinin geçtiği yerler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

Eserin B nüshasında ise “Haza Kitâbu Tuhfetü'l-Ebrâr” başlığı vardır. Bu ad da besmelenin hemen üzerinde kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser 12752 arşiv numarasıyla kayıtlı olup, Mürîdî'nin “Pend-i Ricâl” adlı eseriyle birlikte karton ciltli bir mecmuadadır. Sondan eksik olan nüsha, mecmuanın 1b-20b varakları arasında toplam 19 varaktan oluşmaktadır. Diğer nüshaya göre daha temiz ve okunaklıdır. Her sayfasında 13 satır vardır. Ayetler, hadisler ve dualar ile Tanrı'nın isimlerinin geçtiği yerler kırmızı mürekkepledir.

Bunların dışında henüz ulaşamadığımız fakat Vasfi Mahir Kocatürk'ün hakkında verdiği bilgilere dayanarak aynı eser olduğunu düşündüğümüz bir nüsha daha vardır. Kocatürk Büyük Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde 14. yüzyıl nesrini anlatırken “Yazarı bilinmeyen eserler” başlığı altında “Tuhfetü'l-Ebrâr” adlı bir eserden bahsederek: “Şahsi kütüphanemizde bulunan telif tarihi ve müellifi belli olmayan sonu eksik nüsha kâğıdı ve bilhassa imlası bakımından Anadolu lehçesiyle yazılan en eski eserler evsafındadır. Çok güzel bir dille, samimi ve olgun bir ifade ile yazılmış olan bu kitap eski Türk nesrinin en değerli eserleri arasında sayılabilir. Konusu ilk Anadolu eserlerinin birçoğu gibi basit bir şekilde tasavvufi ve dinîdir. Dünyanın faniliği ve kötülüğü, ahiret için çalışma, dinî ahlak ve ibadet eserin didaktik ruhunu teşkil etmektedir. Fakat saf ve sade ifadesi tefsirlerde, peygamber hikâyelerinde canlı ve sempatik bir hal almaktadır. Eser dil ve üslup bakımından Mehmet oğlu Mustafa'nın eserlerine benzemektedir. Belki de onundur. Değilse çağdaşlarından birinidir.” (Kocatürk 2016: 164) ifadelerine yer vermiştir.

Bu nüshayı göremediğimiz için kati bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak Kocatürk'ün eserin niteliklerini anlatırken verdiği bilgilerden bahsi geçen yazmanın üzerinde çalıştığımız eserle birebir örtüştüğü görülmektedir. Konu başlıkları, eserin dili, kâğıdı, imlası hatta sondan eksik olması, yazarının ve telif tarihinin belli olmaması gibi özellikler Gülşen-i Hayât'ı andırmaktadır. Kocatürk'ün vefatından sonra kitaplarının Milli kütüphaneye bağışlandığını biliyoruz, ancak kütüphane kayıtlarında böyle bir esere rastlayamadık. Kütüphanenin Yazma Eserler Bölümü ile yaptığımız görüşmeden de bu hususta bir sonuç elde edemedik.

Eserin içerisinde bazen atlanmış satırların olması, sayfa kenarlarına unutulmaların yeniden yazılması, imlâda, nadir de olsa eserin bütününe uygun olmayan daha yeni şekillerin

görülmesi, bazı eskicil yapıların tanınmayarak yerine yeni bir yapının yerleştirilmesi eserin istinsah olduğunu göstermektedir. Eserin bütünü göz önüne alındığında 16. yüzyılda istinsah edildiğini söylemek mümkündür.

2.4. İmlası ve Dili

II.IV.I. i/é/e meselesi: Metnimizde her üç ünlü de karışık olarak kullanılmaktadır.

a) Metinde kapalı é ile yazılan kelimeler⁴: Kapalı é dört defa geçmektedir. Bu dört kelimedenden birisi aynı zamanda normal e ile yazılırken üçü hem normal e ile hem de i ile yazılmaktadır.

Ermeni kelimesi hem kapalı é ile hem de normal e ile yazılmıştır: *Ermeni* (أَرْمَنِي) olup öldük, cühūdlik *Érmenilik* (أَيْرْمَنِي لِكْ) bir hoş nesne imiş (70a/6-7)

Et- fiili hem kapalı é ile hem de i ile yazılmıştır: *Zinhār ve hezār zinhār étmeñüz* (أَيْتْمَنْزُ) kim ne *iderse* (أَيْدَرْسَه) kendü nefsine *ider* (أَيْدَرْ) (205b/6).

Gén “geniş” hem kapalı é ile hem normal e ile hem de i ile yazılmıştır: *Kabrüñüz tar mıdur yohsa gén* (كَيْكْ) *midür?* (74b/10); sinlesi göz irimi yir *gen* (كَيْكْ) içi tolu nūrıla (60a/5); İbrāhīm’i mancılığa koyup *giñ* (كَيْكْ) yirden oda atasın didi (95b/7)

Béş “beş” hem kapalı é ile, hem normal e ile hem de i ile yazılmıştır: *Ve dahı hāzreti risālet eydür: béş* (بَيْشْ) *dürlü nesne orucı* (254a/5); *dilerse şunar cānları alur günde beş* (بَيْشْ) *kez* (51a/8), *biş* (بَيْشْ) *yüz yıllıķ yoldur* (152a/7)

b) Bugün e ile yazılıp da metinde i ile yazılan kelimeler: Bu tarz kelime sayısı oldukça fazladır. Birkaç örnekle yetineceğiz.

Dir- “der-, toplamak” sadece i ile yazılmıştır: *Ĥarış olur dirüp* (دَرْبْ) *cem’ itmek ardınca olur* (5a/3)

Bizen- “bezenmek, süslenmek” sadece bir defa geçmektedir. Diğer kullanımlarda bezen- şeklindedir: *Alaca bulaca geyerler bizenürler* (بَزَنْوَرْلَرْ) *dahı şokaqlara girüp* (279a/10)

Gice “gece” metinde hem e’li hem de i’li şekilleriyle geçmektedir: *Bir gice* (كَيْكْ) *bir şālīh dostın evine da’vet eyledi* (283a/5), *tevbe kıla ve šabāh geceye* (كَيْكْ) *irmežin diyü* (79a/9)

Girü “geri; tekrar, sonra” sadece i ile yazılmıştır: *Her bir nefes ki çıkar girü* (كَيْرُ) *dönüp gelmez* (49a/10)

Vir- “ver-” sadece vir- şeklindedir: *Yaz u kış yemiş vire* (وَيْرَه) *hiç eksilmeye* (86b/10)

c) Bugün i sesiyle olan fakat metinde e sesiyle gösterilen kelimeler metinde çok fazla karşımıza çıkmamaktadır.

Gey- “giy-” metinde sadece bir defa giy- şeklinde kullanılmış, bunun dışında hep gey- şekli tercih edilmiştir: *Acıkmayacaķca yiyecek üşümeyecekce giyecek* (كَيْكْ) *kanā’at* (123a/5), *yarın ne yeyeyim ne geyeyim* (كَيْكْ) *diyü guşşalana* (9b/11)

Eyü “iyi” kelimesi metinde e ile yazılmıştır: *Pes yārenler görüñ tevāzu’ meskenet ne eyü* (أَيْ) *şıffatdur...* (268b/10)

2.4.2. ç, ɲ ve p meselesi: Ünlülerin yazılışında olduğu gibi ünsüzlerin yazılışında da eski Uygur imla geleneği ile Arap-Fars imla geleneği yan yana devam etmektedir. Arap alfabesinde Türkçenin p, ç, g, ɲ, ünsüzlerini karşılayan özel işaretler bulunmadığından p (ب), ç (ج), g (گ) ve

⁴ Kapalı e konusunda geniş bilgi için bk: Orhan YAVUZ, Türkçe’de Kapalı E, S.Ü. Fen - Ede. Fak. Edebiyat Dergisi 1991, S. 6, s. 271-305.

⁵ Bu kelimedede kapalı e özelliğinin yanında bir hareke hatasından da bahsedebiliriz. Çünkü kelime *eyitmeñüz* şeklinde harekelenmiştir.

η (ڭ) işaretleri ile karşılanmışlardır. Bununla birlikte ç'yi karşılamak için (چ), p'yi karşılamak için (پ) harflerini, η'yı karşılamak için ise bazen ng (ڭ) harf kombinasyonu kullanılmıştır. (Özkan 1995: 88). Bu harfleri tek tek ele alacak olursak;

a) Ç harfi metinde hem cim harfi ile hem de çim harfi ile yazılmıştır. Bu şeklin Türkçe kelimeler için zaten herhangi bir standardı yoktur. Fakat yabancı kelimelerde dahi c ile yazılması gereken bazı kelimelerin ç'li yazıldığı görülmektedir. Biz metni kurarken metinde nasıl yazıldığını çok da dikkate almadan c okunması gereken yerde c, ç okunması gereken yerde ç okuduk:

aç اچ، اچ

ağaç اچ، اچ، اچ، اچ، اچ

cevher جهر، جهر

cevmerd جمرد، جمرد

b) Standart Arap harfli metinlerde p harfi yazılmaz, çoğunlukla p olması gereken yerlerde bile b harfi tercih edilir. Biz okuma yaparken p okunması gereken yerlerde p, b okunması gereken yerlerde de b okuruz. Üzerinde çalıştığımız metinde ise bu karışıklık devam etmekle birlikte, b olması gereken birçok yerde kelimelerin p ile yazıldığı görülmektedir. Türkçe kelimelerin yanında yabancı kelimelerde dahi bu p'leşme göze çarpmaktadır. Biz yine okurken geleneksel okuma usullerine sadık kalarak p gereken yerde p, b gereken yerde b okuduk. Ancak bu özelliği burada ifade etmeyi de gerekli gördük:

babacuk باباجوق، باباجوق، باباجوق، باباجوق

kabul قبول، قبول

tevbe توبه، توبه

pādişāh پادشاه، پادشاه، پادشاه

c) Metinde damak n'si ise bir kaç yerde eski imlaya uygun olarak ng (ڭ) ile karşılanmaktadır. Bunun dışında ise (ڭ ve ڭ) harfleri kullanılmıştır:

senüñg سنونگ

Taṅrı تنگري

2.4.3. Kelimelerin imlası

Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında çok fazla hata gözümüze çarpmaktadır. Yabancı kelimeler birden fazla imla ile yazılmıştır. Hatta hata olarak değerlendiremeyeceğimiz bazı ağır özelliklerinin de doğrudan yazıya yansdığı görülmektedir:

āzād آزاد، آزاد، آزاد

hātif هاتف، هاتف، هاتف، هاتف

şifat صفت، صفت، صفت، صفت

teḡarrüb تغرب، تغرب، تغرب، تغرب

Yabancı kelimelerdeki imla kargaşası Türkçe kelimelerin yazımında da kendini göstermektedir. Bir kelime bazen beş farklı imla ile yazılabilmektedir:

adlu ادلو، ادلو، ادلو

avuç اوچ، اوچ، اوچ، اوچ، اوچ

azuḡ ازق، ازق، ازق، ازق، ازق

Bunların dışında farklı bir imla ile yazılan kelimelerden dikkat çekenler şunlardır:

Al- fiili bir yerde –muhtemel bir imla hatası olmakla birlikte- ayın harfi ile yazılmıştır: *Hep evde kim varısa kovdılar yalunuz beni ‘alıklodılar* (علي قُودِيلَر) (23a/5)

Dert kelimesi Türkçe imlaya uygun olarak t ile yazılmıştır: *Anlar dahı bu dertde* (دَرْتَدَه) *olmadılar* (27b/8)

Ve bağlacı Farsça bir kelime grubunun arasında vav ve elif ile de yazılmıştır: *Haḡ te‘ālā celle ve ‘alā eydür bedrüstī ve* (وَا) *rāstī* (164a/9)

Dosdoğru kelimesinde ağzın imlaya yansmasıyla kelime *dosttoğrı* şeklinde yazılmıştır. Bir bakıma konuşurken vurguyu artırmak için baskılı söylenen ses, yazıda da çift gösterilmiştir: *Belki dosttoğrı* (دُوسْتُطُغْرِي) *geçe gide* (223b/2)

2.4.4. Ek uyumsuzluğu: Ek uyumsuzluğu hem düzlük-yuvarlaklık hem de önlük-artlık bakımından ele alınan bir konudur. Düzlük-yuvarlaklık uyumu Eski Anadolu Türkçesinin genelinde olduğu gibi metinde de yoktur. Bazı uyuma girmiş örneklerle rastlansa da bunların müstensih tercihi olabileceği göz önüne alınmalıdır. Önlük-artlık uyumu ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre çok daha sağlamdır. Bu konuda Özkan “Kalınlık-incelik uyumu Eski Anadolu Türkçesinde oldukça kuvvetlidir. Bugün uyuma aykırı olan -ki aitlik eki ile imlada bitişik yazılan ile, için edatları, i- yardımcı fiilinin geçmiş zaman isim fiili i-dük, hikâye ve rivayet şekilleri kalın sıradan kelimelerde de uyuma girmiştir” demektedir (1995: 93). Metnimizde de Özkan’ın bu söylediğini destekleyen örnekler vardır. Ancak burada değinmek istediğimiz uyum dışı olan örneklerdir. Metinde tespit edilen uyum dışı örnekler şunlardır: *Şahrā içinde küçük kalkaḡçük* (قَلْقَاچُوكْ) *gibidür dimiş* (151b/1); *bu yir bu sa’ir adlu tamuda olmaz-idük* (أُولَمَزْدُكْ) *‘azāblara* (163b/1), *ve dahı hayāt-ı dünyānuḡ birkaç gūnlık* (كُونْلُكْ) *beḡası yok...* (165b/5), *pes siz dahı key şakınuḡ virduḡnuḡ* (وَرْدُغُنُغْ) *şadaḡada* (216a/11), *pes münādiler nidā kıla ol köşklerindeḡı* (كُوشْكَلَرِنْدَغِي) *hūrī kızlarına* (220a/11), *kaḡıyup ḡazaba geldiḡnuḡ* (كَلْدَغُنُغْ) *vakt hatunuḡuza uymayasız* (282b/11), *kaḡıyup ḡazaba geldiḡnuḡ* (كَلْدَغُنُغْ) *vakt anlara uysaḡuz* (283a/2)

2.4.5. Ünsüz ikizleşmesi: Ünsüz ikizleşmesi denince kaynaklar genellikle kök veya gövdede olan ikizleşmeden bahsetmektedirler. Bunun sebebini de ünlü kısalması, ünsüz değişmesi, vurgu gibi seslik sebeplere bağlamaktadırlar (Eker 2011: 296, Özkan 1995: 101). Ancak üzerinde çalıştığımız metinde ünsüz ikizleşmesi eklerde görülmektedir. Sadece bir yerde (ol- fiili) kelime kökünde görülmektedir. Hece sonuna gelen l, n, ḡ, r, gibi akıcı seslerin arkalarına bir ünlü veya ünlüyle başlayan bir ek geldiği zaman, bu seslerde ikizleşme meydana gelmektedir. Yazar ikizleşmeyi bazen harfin üzerine şedde koyarak bazen de doğrudan harfi iki defa yazarak göstermiştir. Bu özellik daha çok ağızlarda görülen bir özelliktir. İkizleşmenin olduğu örnekler şu şekildedir: *Söyleyenler yüzleri kara ollur* (أُولُر) (47a/4); *pes anı ıḡmarlamazın, illā annı* (أَنِّي) *girü* (91b/11), *hatunuḡ dahı bile ıḡmarlasaḡ annı dahı bile ḡayururdıḡ didi* (93a/1), *Yūsuf’un* *‘ıḡkı annı* (أَنِّي) *yaḡdı* (93a/5), *varuḡ annı* (أَنِّي) *baḡa okuyu virüḡ, ḡelsün ben annı* (أَنِّي) *çok severin* (189b/6), *eger imān bitünnise* (بِتُونْنِسَه) *beḡāyet şāliḡ ise* (60b/7), *tuzaḡıdır bununuḡıla* (بُونُونُغْلَه) *aldar imānsuz ḡor* (22b/4) *kendü nefsine ne şanurrısa* (صَانُورْ رِسَه) *ḡalan mü’minlere dahı anı şana* (88b/6)

2.4.6. Yardımcı ses: Türkçede yardımcı sesler bağlayıcı ünlüler ve koruyucu ünsüzler olarak ele alınmaktadır. Ünsüzle biten bir kelimeye, hece yapısında değişikliğe yol açıyorsa ünsüzle başlayan bir ek getirilemez. Araya bağlayıcı bir ünlünün girmesi lazımdır. Ancak metinde özellikle birinci ve ikinci çokluk şahıs iyelik eklerinin -dUK sıfat-fiil ekinden ve +lAr çokluk ekinden sonra kullanımlarında araya yardımcı sesin girmediği örnekler karşımıza

çıkılmaktadır. Ayrıca üçüncü şahıs iyelik eki ile vasıta hâli eki arasında kullanılan ve ile edatının kalıntısı niteliğinde olan y sesi de çoğu zaman kullanılmamaktadır: *Ol başladıǧumuz* (تَبَلَّدُوغُمُزْ) *âyetün ba'zısın daǧı diyelüm...* (34a/5); *bu anıduǧumuz* (اَنَدُوغُمُزْ) *a'zâları* (130a/10), *virduǧunuz* (وَرْدُوغُنُزْ) *şadaqada mecmû'ı bu on* (216a/11), *siz cefâsın çekecek mâllarınız* (مَالْلَرُوزِي) *baña satıñ alayım* (209b/10), *dürlü 'aǧâlarımız* (عَطَالَرْمُزِي) *görsün dostum* (54a/9), *şonunda iplerimiz* (اِپْلَرْمُزْ) *ve 'aşalarımız* (عَصَالَرْمُزْ) *hep yirinde bulduk* (271a/11), *iplerimiz 'aşalarımız* (اِپْلَرْمُزْ عَصَالَرْمُزْ) (271b/2), *Ħaḳ te'âlânun qorhular çekicile* (جَكِيچِيلَه) *dâyım vurup* (274a/7), *İbn-i 'Abbâs gözile* (كُوزِيلَه) *göre inana* (74a/4), *cemî' habîbüñ ümmetile* (أُمَّتِيلَه) *bile diye* (90b/1)

2.4.7. Hâl eklerinin birbirleri yerine kullanılışı: İsimlerle fiiller arasında bağlantı kuran hâl eklerinin, Eski Anadolu Türkçesinde, birbirlerinin yerine kullanıldıkları bilinen bir gerçektir. Üzerinde çalıştığımız metinde de hâl eklerinin birbiri yerine kullanılmasına dair çok sayıda örnek vardır. Biz burada birkaç örnek vermekle yetineceğiz:

Yalın hâl > yükleme hâli: *Allahu te'âlâya karşı olduğu anı daǧı gözler yaşın döke* (99a/7)

Yalın hâl > yönelme hâli: *Ta'avvüz eylemedin şeytândan Allah sığınmasa şeytân daǧı bile cimâ' eyler* (213a/2)

Yönelme hâli > yükleme hâli: *Tâ kim biz anlara bilevüz* (133b/9)

Bulunma hâli > ayrılma hâli: *Zîrâ kim uçmaǧda çıkdınız* (260a/5)

Yön gösterme hâli > yönelme hâli: *Vardur diyeler, başra kaqalar* (162b/5)

2.4.8. Yön gösterme ekleri: Bugün çoktan yapım eki durumunda olan yön ekleri (-rA, -ArU), üzerinde çalıştığımız metinde yer yer kullanılmaktadır. Yön gösterme eklerinin metinde kullanımları şunlardır: *Evvel gele aǧulı harbeyile depere ura* (65a/7); *vardur diyeler, başra kaqalar* (162b/5), *açuk kalsa yapılmasa taşradan yıllar eser* (103a/6), *namâz kıldı elin yuǧaru kaldırdı* (127a/9), *dördünci kat gökden toǧar yöni daǧı anıaru toǧar* (166b/9), *her kançaru giderse yanına baǧlar* (40a/11), *yumaǧa hâzır ola ilerü yörüye* (58b/9), *geldi içerü sarâya girdi* (126a/4)

2.4.9. Fiil tabanına doğrudan şahıs eklerinin gelmesi: Fiil tabanına doğrudan şahıs eki gelmesi Türkçenin yapısına aykırı bir durumdur. Özellikle şekil ekinin hiç kullanılmadan fiilin yüklem hâline gelmesi yazı dilimizde görülen bir şey değildir. Şahıs ekiyle zaman ekinin yer değiştirerek, şahıs ekinin zaman ekinden önce geldiği durumlar bilhassa lehçelerde, nadiren de olsa, söz konusu olabilmektedir. “Özbekçe, Uygurca, Kırgızca gibi kimi lehçelerde -ş- işteşlik ekinin farklı bir gelişme göstererek artık aynı zamanda 3. çokluk şahıs için kullanılabilmesidir. Türkçenin ekleme sistemindeki temel kurallardan birisi de yapım eklerinin çekim eklerinden daima önce gelmesidir. -ş- işteşlik eki de bir yapım ekidir. Ancak bu ekin 3. çokluk şahıs için kullanılması durumunda şahıs unsuru kip ekinden önce gelmektedir. Bu, fiil çekimindeki genel eğilime aykırıdır. Ayrıca Özbekçede, eski Uygur döneminden beri 2. çokluk şahıs emir-istek ekini pekiştirmek veya nezaket anlamı katmak için hem +z hem de +lAr çokluk ekinden bazen de her ikisinden yararlanılır: bilingiz, bilingizlär, bilinglär “biliniz”. Ancak Özbekçenin esasen Taşkent aǧzında ve nadiren de olsa yazı dilinde bu yapıların yanı sıra billäring “biliniz” şekli de kullanılmaktadır” (Tolkun 2011: 1725). Üzerinde çalıştığımız eserde ise doğrudan şahıs eki fiile gelmekte ve bunun önüne veya arkasına başka ek gelmemektedir. Bu özellik, konuşma dilinde ve ağızlarda sıkça karşımıza çıkan hece düşmesi veya hece yutumunun yazıya yansması olarak alınabilir. Ancak kesin hüküm vermeden önce, eldeki örneklerin yazım ve hareke yanlışı olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır: *Belki biz*

diledüğümüz kadar **virüz** (<virürüz) (وَرُوزُ). Evet âhiretten mahrûm kalur naşib virmezüz ammâ âhiret dileyene dâyim tâ'atümüzde olana hem dünyâ **virüz** (<virürüz) (وَرُوزُ) hem âhiret **virüz** (<virürüz) (وَرُوزُ) (35a/7-8-9). Kendüleri cehenneme koymışlar **diler** (<diyeler) (دَلَرُ) melülce melülce yine mekânlarına geeler (63a/5).

2.4.10. Şart eki: Bilindiği üzere bu ek (-sA) Eski Anadolu Türkçesinde şart, dilek-istek ve gereklilik bildirmek için kullanılmıştır. Metinde de buna uygun bir seyir vardır. Ancak sadece bir yerde -IncA zarf-fiili anlamında kullanılmıştır. Görülen geçmiş zamanın şart çekimi üzerine soru edatı getirilerek bu anlam verilmiştir: *İy devletsüz ve iy sa'âdetsüz şimdiye degin neylerdün buğur beni gördünşe mi uyandun andan girü ol nesneye çäre yokdur dir* (20b/11)

2.4.11. Gelecek zaman: Metinde gelecek zaman için ağırlıklı olarak -(y)A eki kullanılmaktadır. -(y)IsAr eki ise diğer bir gelecek zaman eki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında az olmakla birlikte -(y)AcAK eki de kullanılmaktadır. Bu üç gelecek zaman eki Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde mevcut olan standart eklerdir. Burada değinmek istediğimiz -(y)IsAr ekinen sonra gelen birinci çokluk şahıs ekidir. Gülsevin bu ekten sonra gelen şahıs ekini -Uz olarak göstermektedir (Gülsevin 1997: 100). Üzerinde çalıştığımız metinde bu kurala uyulmakla beraber, sadece bir yerde -(y)IsAr ekinen sonra -vUz şahıs eki gelmiştir. Ergin şahıs eklerini anlatırken -vUz ekinin Eski Anadolu Türkçesi döneminde sadece şart ve istek çekimlerinde kullanıldığını söylemektedir (Ergin 1997: 285). Bu yüzden de bu ekin burada kullanılmış olması önemlidir. Bir hareke hatası mı, bireysel bir kullanım mı yoksa az da olsa böyle ekin bu şekilde bir kullanımı var mı sorusu Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin kapsamlı bir şekilde elden geçirilmesiyle cevap bulacaktır. Metnimizde şu şekilde kullanılmıştır: *Dostumuz uş senden ayrılısarvuz* (أَيِّرِلْسَرُوزُ) *diyeler* (56a/3)

2.4.12. -dUK sıfat-fiil eki: Eski Anadolu Türkçesinde işlek olarak kullanılan bir ektir. Bir ekin işlek olarak kullanılması o ekin dil içerisinde farklı şekillerde kullanılmasını da ortaya çıkarır. Burada -dUK sıfat-fiil ekinin metinde geçen kullanımlarını ele alacağız.

-dUK+İyelik: Bu kullanım -dUK sıfat-fiil ekinin en genel kullanım şeklidir. Metnimizde çok sayıda örneği vardır. Bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülüdür, ancak metnimizde, çok az da olsa, düz ünlülü şekillerine rastlanmaktadır. Çoğunlukla üçüncü şahıslarla kullanılsa da metinde birinci ve ikinci şahıslarla da kullanılmıştır. Eke gelen birinci ve ikinci şahıslar yuvarlak üçüncü şahıs ise düz ünlülü olarak gelmektedir Ancak üçüncü şahıs iyelikten sonra ekleşme devam ediyorsa yani arkasına ekler getiriliyorsa iyeliğin yuvarlak ünlülü olarak geldiği de görülmektedir (*diledüğünden* (دِلْدُوكُنْدُنْ) 243a/1, *yitdügünce* (يِتْدُوكُنْجَه) 283b/9, *durduğun* (دُرْدُغُنْ) 99b/6 vb). Ayrıca bu yapıda birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri geldiği zaman hece değişiminden dolayı araya girmesi gereken bağlayıcı ünlünün girmediği görülür (*virduğunuz* (وَرْدُغُنُزْ) 216a/11, *başladuğumuz* (بَاشْلَدُوكُنْزْ) 34a/5, *öldüğme* (أُولْدُوكْمَه) 127b/2)

-dUK+eşitlik eki/-dUK+İyelik+zamir n'si+eşitlik eki: Zarf görevinde kullanılan bu yapılardan eserde belirli miktarda kullanılmıştır. Birinci yapıda belirli bir ünsüz uyumu göze çarpmamaktadır. İkinci yapıda da yine düzlük yuvarlaklık uyumu yoktur (*geldükçe* (گِلْدُوكْجَه) 131a/2, *durduka* (دُورْدُوكْجَه) 130b/8, *añduğunca* (اَنْدُوكُنْجَه) 99a/6, *olduğunca* (أُولْدُوكُنْجَه) 177a/6, *yitdügünce* (يِتْدُوكُنْجَه) 183b/9, *geldügince* (گِلْدُوكُنْجَه) 193a/9).

-dUK+İyelik+zamir n'si+IAyIn: Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde çok sık rastlanılmayan bu yapı “-dığı zaman, -dığında” anlamları vermektedir. -IAyIn eki isimlerle veya zamirlerle kullanıldığı zaman “gibi” anlamı verirken (*bencileyin* 179a/4, *evvelkileyin* 60b/4, *bayağılayın* 271a/5 vb.) burada sıfat fiili zarf görevine getirmektedir. Günümüzde kalınlık-incelik uyumu dışında kalan bu ek burada uyuma tabidir. (*doğduğunlayın* (دُوكْدُوكُنْلَايْنْ) 43a/4, *koduklarınlayın* (كُودُوكْلَرْنَلَايْنْ))

228b/3, *çökdüğünleyin* 224a/5, *dilediginleyin* (دَلِدِیْغِیْنِ) 2a/8, *diledüğünleyin* (دَلِدُؤْغِیْنِ) 2b/1 vb.)

-dUK+iyelik+edat: Bu tarz kullanımda içün edatı ve ile edatı karşımıza çıkmaktadır. Ek, içün edatıyla çok sayıda kullanılmakta ve sebep bildirmektedir. Sıfat-fiil ekinin ve içün edatının birleşmesi sonucu, sıfat-fiilin sonundaki iyelik eki ile edatın başındaki ünlü birleşerek tek ses halini almaktadır. Yazıda da tek ses olarak gösterilmektedir: *Namāzın huzūrıla kılmadığıçun* (قَلَمَدِیْچُونُ) (67a/11) *yāhūz ābdestinde tahāretinde şakınmaduğıçun* (صَقِیْمَدُؤْغِیْچُونُ) *yāhūz namāzda dolı dolı baqduğıçun* (بَقْدُؤْغِیْچُونُ) *göñlini ayruk yire virdüğüçün* (وَرْدُؤْغِیْچُونُ) *dürlü dürlü fikirler, çürük endişe itdüğüçün* (اَتْدُؤْغِیْچُونُ) (67b/1-2-3-4)

İle edatıyla ise üç defa kullanılmaktadır. Bunlardan birinde vasıta görevi varken ikisinde “-dığı zaman, -diğında” anlamında zarf görevinde kullanılmıştır: *Şol okuduğıla* (اَوْقُؤْغِیْلَه) ‘amel iden ‘ālimü rabbānilerdür (203b/2); *Ĥaḳ te’ālā Mūsānuñ ‘aşāsına nazar idüp* (دِدُؤْغِیْلَه) *didüğüle* (دِدُؤْغِیْلَه) *cemmādiyet maḳāmından* (266a/4), *ve Ĥaḳ te’ālā Mūsānuñ eline bir kez nazar idüp* (دِدُؤْغِیْلَه) *didüğüle* (دِدُؤْغِیْلَه) *cismi kişilik maḳāmından* (271b/8).

İ- fiili+-dUK⁶: -dUK sıfat fiili bazı kaynaklarda i- fiilinin sıfat fiili olarak da geçer. Bu özelliğiyle metnimizde çok az sayıda kullanımı vardır. İ- fiili bazen müstakil olarak yazılmış bazen ise önündeki kelimeyle birleşerek y sesine dönüşmüştür. İ- fiili doğrudan “olmak” anlamında da kullanılmaktadır: *Yā şeyḥ niçün öyle dirsın dost bileydüğüñ* (بِلَیْدُؤْغِیْنِ) *bilmez misin* (234a/2); *işitdünüz ḥāl neydüğüñ* (نَیْدُؤْغِیْنِ) *bildünüz* (46b/5), *hikāyet neydüğüñ* (نَیْدُؤْغِیْنِ) *bildi* (267a/2), *tevāzu’ ulusı secideyidüğüñ* (سَیْجِدَه پَیْدُؤْغِیْنِ) *bilüp vardılar* (271b/4), *Resūl ḥazreti idüğüñ* (اِیْدُؤْغِیْنِ) *bildüm dir* (146a/3)

2.4.13. Farklı kullanımlar: Bu başlıkta yazı dilinde olmayan veya çok az kullanılan fakat metinde tespit ettiğimiz farklı yapıları ele alacağız. Öncelikle ince sıradan gelen sıfat-fiilin sonundaki K sesi arkasına bir ünlü aldığı zaman söyleyişte ötümlü G olarak telaffuz edilir. Oluşum noktası ise art-damaktır. Bu ek arkasına damak n’si ile başlayan ikinci çokluk şahıs iyelik ekini -(X)ñUz- aldığı zaman iki art-damak sesinin aynı anda çıkması gerekir ki bu dili oldukça yorar. En az emek yasası gereği, konuşma dilinde bu yapı biraz değiştirilir. Sıfat-fiilin sonundaki ünsüz düşürülür, sıfat fiilin ünlüsü ile iyelik ekinin yardımcı ünlüsü birleştirilerek ikincil bir uzunluk elde edilir. Böylelikle bir uzun ünlü yanına bir ünsüz getirilerek iki art-damak ünsüzünün meydana getirdiği zorluk ortadan kaldırılır. -dügünüz > dü:ñüz şekline döner. Metindeki örnekler aşağıdadır.

didüğünüz > **didü:ñüz**(281b/1): (دِدُؤْغِیْنِ) muşibet didünüz bu mıdur

gördüğünüz > **gördü:ñüze**(13a/3): (گُؤْرْدُؤْغِیْنِ) gördünüz hulk eylen

getdüğünüz > **getdü:ñüze**(45b/3): (گَئْتْدُؤْغِیْنِ) hep size girü getdünüzedür

İkinci farklı kullanım ise “göre dururduğun” ibaresinde karşımıza çıkmaktadır. Yardımcı fiil olarak kullanılan dur- fiilinin geniş zaman sıfat-fiil ekiyle çekimlenmesi ve bu çekimin tekrar -dUK sıfat-fiil ekiyle ikinci kez çekime girmesi söz konusudur. Bu pek de alışık olunan bir yapı değildir. Anlam olarak “daima görür olduğunu” şeklinde aktarabileceğimiz bu yapıda i- fiili düşürerek -dUK sıfat-fiil eki doğrudan çekime girmiştir. Üstelik kalıcı bir isim üzerine değil de geçici bir sıfat fiil üzerine gelmiştir. Bu alışılmadık kullanım metnimizde şu şekilde geçmektedir: *Ĥaḳ te’ālā anı göre dururduğun* (گُؤْرْدُؤْغِیْنِ) *bilse öyle gerekdür* (195a/3)

⁶ Bu konuda geniş bilgi için bk: Rıdvan ÖZTÜRK, Eski Osmanlıcada ve Türkmencede “İdük” Yapısı, ilmi Araştırmalar S. 16, İstanbul 2003

3. SONUÇ

Gülşen-i Hayat 15. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış mensur bir mevize kitabıdır. İki nüshasını tespit ettiğimiz eser sondan eksiktir. Üzerinde çalıştığımız nüsha 285 varak olup her sayfasında 11 satır vardır. İkinci nüsha ise baştan 19 sayfa olup her sayfasında 13 satır vardır ve neredeyse ikinci bir nüsha olarak ele alınamayacak kadar eksiktir.. Her ikisi de nesih hatla harekeli olarak kaleme alınmıştır Nüshalar en az yüz yıl sonra çoğaltılmış istinsah eserler olarak durmaktadırlar.

Eserin Âşık Yunus'un olma ihtimali oldukça yüksektir. İleride başka bir çalışmada Âşık Yunus'a ait olduğu kesin olan şiirlerle elimizdeki eserin üslup, muhteva ve söz varlığı yönünden karşılaştırılması daha net bilgiler verecektir.

Eser imlası bakımından Eski Anadolu Türkçesinin en önemli mensur eserlerindendir. Konuşma diline yakın ifadeleri ve söz varlığıyla, imlası ve diliyle döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Gülşen-i Hayat, kendine has ifade kalıplarıyla da Türk dili çalışmaları için önemli bir kaynak eser konumundadır. Yukarıda kısmen değindiğimiz özelliklerin yanı sıra birçok özellik de makale sınırlarını aşacağı için belirtilmemiştir. Atasözleri (*topuğun çamurlarından bellüsin hammadından geldüğün* 263a3); ikilemeler (*her kimün ki gönli katı olsa ağlayumasa evet ağılamsu ağılamsu olsun* 44a/1), enklitik yapılar (*ölüle kardaşun etin yidün, yigrenmedün* 117a/2, *vefâsı yok sağıslaca nefsinüz ol sizden sonra* 209b/9), ağız özelliklerini gösterir ses değişiklikleri (*önüne hunca gele iki aşığa mertebelü kişiye yetmiş* 222a/9), Tarama Sözlüğü'nde tanıklanmayan kelimeler (*Nāgāh melekü'l-mevt bir gün gele evünüz bir örgünlük ola hiç ancılayın örgünlük kimse görmüş olmaya* 68b/6) gibi pek çok meseleye bu çalışmada değinilmemiştir. Bundan dolayı Gülşen-i Hayat, Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönemlerinde yazılmış en önemli mensur eserler arasında sayılmalıdır.

Summary

The first period when the written language based on Oghuz dialect in Anatolia began to take shape is known as Old Anatolian Turkish-Old Oghuz Turkish. According to a generally accepted approach, this period lasted for about three centuries covering the era between the 13th and the 15th centuries. It was replaced by the Ottoman Turkish after the 15th century. Politically, the Old Oghuz Turkish era covers periods of the Anatolian Seljuks, Karakoyunlu and Akkoyunlu as well as the initial years of the Ottoman Empire.

Publishing works written in the Old Anatolian Turkish, bring them to light and putting them at the disposal of researchers in the field of Turkish language studies are regarded as significant efforts. In this study, too, we dwelt on a work entitled Gülşen-i Hayat, which we deemed important for the period.

Gülşen-i Hayat is a book of counsel in prose form written in the first half of the 15th century. We were able to identified two copies of this book, both of which have missing parts at the end. The copy we worked on contains 285 pages and each page has 11 lines. The second copy, on the other hand, has only 19 pages from the beginning and each page contains 13 lines. Therefore, it is almost too incomplete to be handled as second copy. Both copies were written in the calligraphic style of nesih with vowel indicating signs. The copies seem to be works that were copied at least a hundred years later than they were written.

Gülşen-i Hayat is a book of counsel, advice and sermon. The book describes how life can be turned into a bed of roses, or a heaven on earth, and how one can find a cure for death, which is inevitable, by preparing for eternal life. Counsel is offered to readers in regard to religious and

moral issues such as wickedness of love for mundane affairs, vileness of feelings like greed and avarice which are manifestations of this love, importance of love for afterlife, preparation for afterlife, distancing oneself from the mundane, sins such as vanity, lies and adultery, blessings of paradise, perdition in hell, modesty, appropriate treatment of women.

Since the text is missing towards the end, no record of emmet, the name of an author or a copyist could not be identified. However, on the first page of the said manuscript is the name “Yunus Emre” under the title of the book. Likewise, one sees notes such as “Âşık Emrem”, “Kitab-ı Yunus Emre” “Kitab-ı Gülşen” and “Yunus Emre” on the blank page before the beginning of the work, which may have been added to the book in later periods. The possibility that the book belongs to Âşık Yunus is quite high. In the future, a comparison of the poems known for sure to have been written by Âşık Yunus with the manuscript in question in terms of style, content and vocabulary may provide more accurate information about the issue.

The hegira date of 821, though slightly erased, can be seen on the page before the introduction to the work where the name Âşık Yunus Emre is written, which corresponds to 1414 A.D. In addition, the linguistic features and spelling of the book points precisely to the first half of the 15th century.

Gülşen-i Hayat is one of the most important prose works of the Old Anatolian Turkish in terms of spelling. It reflects the characteristics of the period with expressions close to colloquial language and its vocabulary, and with its spelling and language. Moreover, it is an important source text for studies on Turkish language thanks to patterns unique to it and should be included among the most important prose works written in the early periods of the Old Anatolian Turkish.

KAYNAKÇA

- ARAT. R. Rahmeti (1987), *Anadolu Yazı Dilinin Tarihi İnkişafına Dair, Makaleler*, Ankara: TKAE Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir (1916), *Osmanlı Müellifleri*, C. 3, İstanbul: Matbaa-yı Amire.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇANGA, Mehmet (2004), *Kur'an-ı Kerim Lügati*, İstanbul: Timaş Yay.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1998), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (15. Basım), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- EKER, Süer (2011), *Çağdaş Türk Dili*, İstanbul: Grafiker Yayınları.
- ERCİLASUN Ahmet Bican (2009), *Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (1997), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GÜLSEVİN, Gürer-Erdoğan BOZ (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi
- GÜLSEVİN, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yay.
- KORKMAZ, Zeynep (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖLKER, Gökhan (2015-Haziran), "Tarihi Belli Olmayan Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinin Tarihlendirilmesinde Yeni Bir Kıstas: "Et-/İt-" Ve "Kıl-" Fiillerinin Kullanım Sıklığı", *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 4/2 2015 s. 546-563
- Muslihiddin Mustafa Şemseddin Ahterî (1310), *Ahterî-i Kebîr*, İstanbul: Matbaa-yı Âmire.
- ÖLKER, Gökhan (2015), *Gülşen-i Hayat*, Konya: Palet Yayınları
- ÖZTÜRK, Rıdvan (2003) Eski Osmanlıcada Ve Türkmencede "İdük" Yapısı, ilmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, S. 16, s.77-85, İstanbul.
- ÖZKAN, Mustafa (1995), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi
- PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- REDHOUSE, Sir James (2001), *A Turkish And English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SARI, Mevlût (1980), *El-Mevarid, Arapça-Türkçe Lûgat*, İstanbul: İpek Yayınları.
- STAINGASS, Francis Joseph (t.y.), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. <http://dsal.uchicago.edu/dictionaries/steingass/> (30.05.2013).
- ŞEMSEDDİN Sami, (1998), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- ŞÜKÛN, Ziya (1996), *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya*, Ankara: MEB Yayınları.
- Tarama Sözlüğü (2009), *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla*, 8 C, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları (3. Baskı).
- TAŞ, İbrahim (2009), *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TATCI, Mustafa (1997), *Yunus Emre Divanı, Âşık Yunus IV*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1998), *Osmanlı Türkçesine Giriş*, İstanbul: Alfa Yay.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- TOLKUN, Selahattin (2011), *Fiil Çekiminde Görülen İstisnai Haller*, 38. ICANAS 10-15.09.2007, Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu, s. 1725-1735, Ankara.
- Türkçe Sözlük (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YAVUZ, Orhan (1991), "Türkçe'de Kapalı E", *S.Ü. Fen - Ede. Fak. Edebiyat Dergisi*, S. 6, s. 271-305
- YAVUZ, Orhan (2006), *Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi ve Dil Özellikleri / İnceleme Gramer Metin*, Konya, Tablet Kitabevi Yayınları
- Yazım Kılavuzu (2012), TDK Yayınları, Ankara.
- YILDIZ, Mustafa-ÖLKER, Gökhan (2009), "Divanü Lügati't-Türk'teki Oğuzca Kelimelerin Dede Korkut Hikâyelerindeki Durumu", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S. 26. s. 1-21.